

УДК 141.319.8:[316.772.5:004.738.5]

КРАСНОПЬОРОВ ПЕТРО,

аспірант,

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ФЕНОМЕН ГІПЕРТЕКСТУ В ІНТЕРНЕТІ ТА ФІЛОСОФІЯ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Стаття містить аналіз загальних визначень феномену гіпертексту в Інтернеті у філософії постмодернізму. Висвітлено явища гіпертексту як нелінійної форми комп'ютерного й літературних текстів, його структурні одиниці та основні аспекти організації гіпертексту. Дається характеристика феномену гіпертексту як постмодерністського явища, наведено основні світоглядні установки постмодерну, наявні в гіпертексті, як-от: плюралізм, децентрація, фрагментарність, інтертекстуальність.

Ключові слова: гіпертекст; гіперзв'язки; гіперпосилання; комп'ютерний дискурс; семантичний вузол; мережа Інтернет; віртуальна свідомість Інтернет; постмодерн.

Постановка проблеми. Поява Інтернету та організація віртуального простору зумовила стрімке збільшення кількості користувачів мережі, видозмінюючи стереотипи їхнього світосприйняття та спосіб життя. Інтернет стирає кордони між державами, змінює відстані, які роз'єднують людей і, врешті-решт, вибудовує навколо себе специфічну форму культури. Розвиток глобальної мережі зумовив і значне розширення сфери соціальної взаємодії окремої людини, і появу ідеї звільнення тіла від зумовленості - можливості зміни ідентичностей, схожої на зміну одягу залежно від ситуації та контексту. Людина наразі перебуває в стані постійного становлення.

Наслідком та одночасно ознакою розвитку Інтернету є поява різноманітних віртуальних спільнот як нових типів товариств, які виникають і функціонують в електронному просторі з метою сприяння вирішенню своїх професійних, політичних завдань, задоволення своїх інтересів у мистецтві, дозвіллі тощо. При цьому фактична неможливість їхньої масштабності пов'язана з домінуванням індивідуалістських тенденцій у мережі. Відтак, більш обґрунтованим є розгляд віртуального простору не як певного універсуму, а як безлічі різних субкультур, що реалізують себе в кіберпросторі глобальної мережі.

Виникнення мережі Інтернет - синтез ідей віртуальності, гіпертексту, мультимедіа, універсальної інформаційної мережі, мережевого суспільства, нелінійного мислення та інших складових.

Багато в чому це явище пов'язане з появою абсолютно інноваційного середовища для втілення людського мистецтва - віртуальної реальності, яка продукується за допомогою високотехнологічної техніки. Виділяються три напрями вивчення кіберпростору та віртуальної свідомості Інтернет:

- дослідження віртуальності,
- дослідження гіпертексту,
- дослідження універсальної інформаційної мережі.

Кожна ідея дослідження феномену Інтернету, поєднавшись в останній чверті ХХ століття в єдиній парадигмі постмодерну, апелює до віртуальної свідомості та реальності Інтернету.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. До найбільш відомих представників напрямку постмодерну відносять Ж.-Ф. Лютара [1], Ж. Бодрійяра [2], Ж. Де-

льоза, Ж. Дерріда, Ф. Гваттарі та інших. Теоретичні проблеми гіпертексту - основні поняття та властивості (децентрованість, нелінійність, "нескінченність" тощо) - досліджують Є. Барретт, Є. Берк, Дж. Девлін, М. Бернстейн, С. Дж. Дероуз, Д. Джонассен, Е. Дж. Конклін, Б. Коттон, Р. Олівер, Р. Кувер, С. Мултруп, Дж. Найс, П. Кан, Т. Оурен, Р. Рада, А. Стенлі, Ж. Фідерно, М. Фріссе, Р. Е. Хорн, Б. Шнейдерман, Дж. Керслі, Н. Янkelович.

Уперше ідею використати уявлення та принципи парадигми постмодерну для розуміння нової соціальної реальності - становлення інформаційного суспільства - висловив Ж.-Ф. Лютар у своїй роботі "Стан постмодерну" ("La Condition postmoderne") (1979), яка стала класикою постмодерну. Він висловив припущення, що "по мірі входження суспільства в епоху, яка називається постіндустріальною, а культури - в епоху постмодерну, зміниться статус знання" [1, с. 14].

Перехід від традиційних виробництв, які мають справу з виробництвом товарів, до індустрії знання, призводить до того, що виробництво та розподіл інформації стають головними видами діяльності сучасних суспільств, заснованих на знанні.

Це, на думку іншого видатного представника постмодернізму Ж. Бодрійяра, призводить до того, що процеси виробництва та споживання набирають характеру "дискурсу" - знакової маніпуляції. Система речей, праця постають як "знаки реального", які кодують імператив соціальної інтеграції в ситуації "втрати" самої соціальної реальності [2, с. 64].

Ці констатації Ж. Бодрійяра можна інтерпретувати як опис одного з аспектів процесу віртуалізації суспільства.

Другий напрям дослідження філософських основ Інтернету пов'язаний з ідеєю гіпертексту. Опис першої у світі гіпертекстової системи "мемекс" належить В. Бушу [3].

Багато класичних робіт "батьків-засновників" теорії Інтернету та гіпертексту (В. Буш, Я. Нільсен, Д. Енгельбарт, Ф. Хофман, П. Делані, Т. Нельсон, Дж. Лендоу) досі не перекладені ані українською, ані російською мовами та недоступні широкому читачеві на пострадянському просторі. Зокрема, можна виділити такі праці, як: *Bush V., As We May Think (1945)*; *Engelbart D., A conceptual framework for the augmentation of man's*

intellect (1963); Engelbart D. C. and English W. K., *A research center for augmenting human intellect* (1968); Hofman F., *Hypertextsysteme - Begrifflichkeit, Modelle, Problemstellungen* (1991); Nelson T. N. *A file structure for the complex, the changing, and the indeterminate* (1965); Nelson T. N. *As we will think in Online 72* (1983); George P. Landow, *Hypertext: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology* (1991).

Серед радянських та пострадянських досліджень проблематики гіпертексту виділяються праці А. Геніса, М. М. Кузнецова, В. Л. Епштейна.

Особливий інтерес у контексті нашого дослідження становить публікація В. Л. Епштейна "Гіпертекст - нова парадигма інформатики" (1991) - одна з перших спроб сформулювати теорію гіпертексту в російськомовному дискурсі [7].

Специфіка гіпертексту полягає в тому, що текст перетворюється на систему, ієрархію текстів, одночасно будучи і єдністю і множиною текстів. Гіпертекст означає "текст розгалужений або такий, що виконує дії за запитом" [4].

У 1965 році термін "гіпертекст" увів у науковий обіг Тед Нельсон (Theodor Holm Nelson - Ted Nelson) [5]. Зокрема, в університетському виданні "Miscellany News", яке видається коледжем Vassar (Vassar College - навчальний заклад, де викладав на той час магістр соціології - Тед Нельсон), від 3 лютого 1965 року, стверджується, що Т. Нельсон використав термін "гіпертекст": "Освітні можливості використання гіпертексту - величезні. Наприклад, стане можливим, щоб базові тексти з якої-небудь тематики могли бути інтеріндексовані таким чином, що необхідність та складність у відстеженні посилань та рідкісних джерел буде усунена" [6].

Гіпертекст представлений набором текстів, які містять вузли переходу між ними, що дозволяють обирати повідомлення, або послідовність читання цього повідомлення. Зразком гіпертексту є веб-сторінки - документи HTML (мова розмітки гіпертексту), розміщені в електронній мережі.

Популярним прикладом гіпертексту є World Wide Web ("Всесвітня павутина"), у який браузер переміщає користувача з одного документа на інший за допомогою гіперпосилань. У широкому розумінні терміну, гіпертекстом є будь-яка повість, словник або енциклопедія, де зустрічаються посилання на інші частини цього тексту. У комп'ютерній термінології гіпертекст - текст, сформований за допомогою мови розмітки, яка потенційно містить у собі гіперпосилання.

Мета дослідження - дати філософську оцінку явищу гіпертексту як постмодерністському феномену.

Об'єктом дослідження є гіпертекст як елемент постмодернізму.

Предметом дослідження є існування гіпертексту у віртуальній реальності.

Виклад основного матеріалу.

Гіпертекст та суспільство постмодерна (постгутенберзька ера)

Винайдений Гутенбергом у середині XV століття книгодрукарський верстат із "рухомими літерами" докорінно змінив спосіб мислення та сприйняття дійсності, сформувавши так звану "типografську людину", що бачить світ крізь чорно-білу призму друкованої продукції. Згідно з логікою та структурою друкованого тексту формувалася також особистий тип культури, який характеризується пануванням лінійного текстового метанаративу.

Саме так, на думку Маршала Маклюєна, відбулося становлення "галактики Гутенберга" - універсуму, де друкарський станок став формувальним фактором культури індустріального суспільства. "Але, як би там

не було, разом із Гутенберговою технологією ми вступаємо у вік машинного "спрута", прискорення. Принцип сегментації дій, функцій та ролей розповсюджується всюди, де тільки можливо. Як указував Клагет, у своїй основі це принцип візуального обчислення, відкритий у період пізнього середньовіччя, принцип, який полягає в переведенні невізуальних параметрів руху та енергії у візуальні терміни та який складає сутність "прикладного" знання взагалі. Гутенбергова ж технологія розповсюдила цей принцип на письмо та мову, а також на засіб фіксації та передачі знання як такого" [10, с. 110].

Але з поширенням електронних засобів масової комунікації стан справ докорінно змінюється: книга починає здавати позиції радіо, телебаченню, комп'ютерам, які активно розвиваються. Не передній план виходять аудіовізуальні засоби трансляції інформації, витісняючи письмові та друковані форми. Людина у "глобальних об'їмах" електронних медіа, які продовжують її центральну нервову систему, розпочала планове входження в "постгутенберзьку" еру. Глобалізм як комплексне явище змінює саму психологію людини, особистість стає толерантнішою релігійно, культурно, політично, інтегрованою в мультикультурний світовий інформаційний простір [8].

Останні десятиліття, які породили глобальну мережу Інтернет, внесли в цей процес свої корективи, які, зі зрозумілих причин, не могли бути осмислені Маклюєном (учений помер у 1980 році), а тому потребують подальшого розгляду. Почнемо зі з'ясування ролі Інтернету у формуванні текстового простору "постгутенберзької епохи".

Умберто Еко висунув тезу, що Інтернет не віддаляє, а навпаки, повертає нас назад до Гутенберга, вважаючи, що глобальна мережа радикально "плутає карти" маклюєнівських прогнозів. Зокрема, він стверджує, що "так чи інакше, але його (Маклюєна - прим. авт.) пророцтво щодо "глобального села" виправдалося лише частково, "кінець ери Гутенберга" не виправдалося взагалі, а найвідоміший афоризм "The medium is the message" ("Середовище - є повідомлення"), який ще сяк-так можна застосовувати до телебачення, зовсім не працює щодо мережі Інтернет. Але коли починаєш користуватися Інтернетом всерйоз, далеко не все редукується до факту власного існування, як у випадку телебачення. Зрештою, усе зводиться до проблеми уваги: не можна користуватися Інтернетом не уважно, так само, як дивитися телевізор або слухати радіо" [11].

У. Еко стверджує, що за допомогою Інтернету здійснюється зворотний перехід від імідажевого до вербального сприйняття інформації. Якщо телебачення, яке орієнтує на зоровий образ, призводить урешті-решт до занепаду грамотності, то комп'ютер так чи інакше передбачає роботу зі словами (читання рядків на екрані, введення даних, спілкування в чатах), реанімує вміння працювати із друкованими текстами. У цьому сенсі, зауважує італійський мислитель, комп'ютер та Інтернет повертають людей у Гутенбергову галактику, бо користувачі застосовують письмову комунікацію. Дисплей, на відміну від телеекрана, який вибудовує світ в образах, виражає світ, подібно до книги, у словах та на сторінках.

У чому полягає специфіка гіпертексту, яка дозволяє говорити про його принципову новизну?

Гіпертекст є постійно оновлюваним, доповнюваним, редагованим тощо. Контроль над таким текстом-тканиною неможливий: тексти вбудовуються один в одного, один текст розчиняється в іншому, відбувається складне переплетіння текстів і значень.

Гіпертекст не має ані фіксованого початку або кінця,

ані ієрархічної структури. Гіпертекстова технологія дозволяє виносити текст за межі геометричної площини та створювати об'ємний топологічний (мережевий) простір.

Специфіка гіпертексту проявляється в текстових трансформаціях. Якщо звичайний текст є лінійним та рухатися в його просторі можливо лише в напрямках, обмежених однією площиною, то ризоморфний гіпертекст відкриває нові "поперечні" зміни в текстовому універсумі. Читаючи книгу, ми не можемо залишити її меж, при цьому не розлучаючись із нею. Її зміст змушує звернутися до інших джерел таким чином, що нам доводиться відкласти один текст, вийти за рамки його простору та переключити свою увагу на інший, такий самий принципово одномірний та територіально обмежений текст.

Мовленнєві ігри у глобальній павутині не мають меж та не знають обмежень - перехресні посилання завжди відкривають нові обрії. У мережі немає прямих шляхів, та немає такого пункту, де вони сходились би разом. М. М. Кузнецов, визначаючи маршрути навігації по гіпертекстовій структурі мережі Інтернет, відмічав неможливість їх зіставлення із текстовим нарративом "Одіссеї", "відкривши візор лінійного просторово-часового континууму" [12, с. 87].

Засіб організації тексту в мережі Інтернет відповідає основним ідеям номадології та ризоми, розроблених Дельозом та Гваттарі. Ризома - образ постмодерністської свідомості, - вона має мережевоподібну структуру, без центру та зростаєвшир. Ризома уособлює кочову культуру, тоді як коріння - осілу [13, с. 571].

Створені в гіпертекстовому форматі нарлативи особливим чином конструюють, а точніше деконструюють текстові структури та способи їх прочитання: від територіально обмеженої та лінійно вибудованої книги ми переходимо до номадичних ризоморфних детериторіалізованих інформаційних систем.

Активізація тексту відбувається шляхом натискання "мишею" на так звану "електронну кнопку", у результаті чого система здійснює перехід у кінцеву точку, або вставляє якийсь новий елемент. У гіпертексті зв'язки як ключові слова (Politics, Law, Business, Technology, Education, Science and Space, Health, Travel, Entertainment, Sports) використовуються для багаторівневого тематичного розподілу по рубриках, підрозділах, секторах [14, с. 65].

Продовжуючи розглядати гіпертекст у контексті постмодерністської філософії, ми хотіли б звернути увагу на його інтертекстуальність.

Інтертекст - співвідношення одного тексту з іншим, діалогічна взаємодія текстів, яка забезпечує перетворення сенсу на заданий автором. Основний вид та засіб побудови художнього тексту в мистецтві модернізму та постмодернізму, який полягає в тому, що текст будується із цитат та ремінісценцій до інших текстів [15].

Термін "інтертекстуальність" з'явився порівняно нещодавно: уперше цей неологізм прозвучав восени 1966 року в доповіді Ю. Кристєвої про творчість М. М. Бахтіна, зробленої на семінарі Р. Барта та опублікованій навесні 1967 року у вигляді статті "Бахтін, слово, діалог та роман" [16]. До цієї праці безпосередньо прилягає передмова Ю. Кристєвої до французького перекладу "Проблем поетики Достоєвського" ("Руйнування поетики", 1970) [17], а також збірник статей "Semeiotikē. Дослідження з семаналізу" (1969) [18] та книга "Текст роману" (1970) [19].

Епоха постмодернізму невіддільна від поняття "нелінійність". Гіпертекст, руйнуючий детермінованість та однозначність повідомлення, виявився інструментом, надзвичайно "співзвучним" цій епосі та найбільш адек-

ватним для опису нових взаємовідносин із реальністю. Так, на думку М. Візеля, саме цей інструмент здатний об'єднати "духовну активність" цивілізації автокомунікативного типу, в яку ми входимо, із класичною цивілізацією "повідомлення" [20].

У вузькому сенсі інтертекстуальність означає включення одного тексту в інший, але в практиці постмодернізму цей термін отримав більш розширене тлумачення. Інтертекстуальність, яка розуміється в широкому сенсі, означає розмивання кордонів тексту, у результаті якого він втрачає закінченість та закритість, стає внутрішньо неоднорідним та множинним [9].

Феномен безмежності гіпертексту в масштабах віртуального простору глобальної мережі влучно охарактеризований М. Каримовою: "Гіпертекст децентрований за своєю природою - стрижнева ідея неминуче розсіюється в нескінченності крос-референтних посилань" [21, с. 64-69].

Деякі теоретики постмодерну, наприклад Жерар Женетт, люблять підкреслювати взаємозв'язок між "інтертекстуальністю" та "гіпертекстуальністю". У прикладанні до мережі Інтернет інтертекстуальність робить текст часткою більш крупної мозаїки текстів з тієї причини, що кожен текст може бути вузлом з посилань та часткою всієї "всесвітньої павутини".

На сайті "Електронний лабіринт" - одному з кращих сайтів, присвячених теорії гіпертексту, дається досить універсальне його визначення:

"Гіпертекст - це надання інформації як пов'язаної мережі гнізд, у яких читачі вільні прокладати шлях нелінійним чином. Він допускає множинність авторів, розмивання функцій автора та читача, розширені роботи з нечіткими межами та множинність шляхів читання" [22].

У цьому визначенні необхідно підкреслити три основні характеристики гіпертексту. Це:

- дисперсність структури. Інформація надається у вигляді невеликих фрагментів-гнізд, та "увійти" у цю структуру можна з будь-якої ланки;

- нелінійність гіпертексту. Читач відтепер вільний (вимушений) сам обирати шлях читання, створюючи при цьому свій текст;

- різномірність та мультимедійність, тобто застосування усіх засобів впливу на споживача-читача, які тільки можливі технічно в цій системі від суто літературних (обирання оповідної стратегії та стилістики) через видавничі (шрифти, верстка, ілюстрації) аж до найскладніших комп'ютерних (звук, анімація, відсилання до інших, нехудожніх матеріалів).

Найважливішим структурним елементом гіпертексту є гіперпосилання. Посилання в гіпертексті - це "матеріалізована" конотація, алюзія у звичайному тексті. Така, як виражаються структуралісти, синтагматизація парадигматичних зв'язків є ніщо інше, як живе утілення проголошеного У. Еко слідом за М. Маклюеном процесу зміни "Гутенбергової цивілізації" "цивілізацією образу" (image-oriented): алюзії та натяки огрублюються, візуалізуються, витягуються на поверхню [20].

Порівняльний аналіз визначень "гіпертексту" та "постмодернізму" допомагає побачити їх безсумнівний зв'язок.

Американський літературний критик та письменник Іхаб Хассан, даючи одну з найбільш чітких характеристик постмодернізму, називає ряд таких його ознак:

- 1) невизначеність, культ незрозумілостей, помилок, пропусків;

- 2) фрагментарність та принцип монтажу;

- 3) "деканонізація", боротьба із традиційними ціннісними центрами;

4) "усе відбувається на поверхні", відсутність психо-логічних та символічних глибин;

5) "ми залишаємось з грою мови, без Его": мовчання, відмова від наслідування та образотворчого начала;

6) позитивна іронія, яка стверджує плюралістичний всесвіт;

7) змішування жанрів, високого та низького, стильовий синкретизм;

8) театральність сучасної культури, робота на публіку, обов'язкове урахування смаків аудиторії;

9) зростання свідомості із засобами комунікації, здатність пристосовуватися до їх відновлення та рефлексувати над ними [23, pp. 445-446].

Ці ознаки добре співвідносяться з указаними вище у визначенні властивостями гіпертексту: перша, за класифікацією І. Хасана, ознака знаходить своє вираження в нелінійності та розмиванні меж, друга та четверта - є, по суті, гіперпосилання, стрибок, а сьома, восьма та особливо дев'ята - виражають те саме, що різномірність та мультимедійність [20].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Огляд специфіки гіпертексту дозволяє зробити висновки, що за своєю сутністю він є постмодерністським феноменом.

У принципах його організації знаходять втілення практично всі основні світоглядні установки постмодернізму - плюралізм, децентрація, фрагментарність, інтертекстуальність.

Постмодерністський електронний гіпертекст за своєю суттю протилежний модерністському друкованому тексту. Саме це й дозволяє нам розглядати гіпертекст як один із проявів "постгутенбергівської ери".

Крім цього, є ще один момент, який указує на глибоку відмінність у самій природі типографського та електронного тексту. Якщо звичайний текст будується за допомогою набору літер - своєрідних атомів, далі яких дроблення тексту неможливе, то символи електронного тексту від самого початку не мають нічого спільного з літерами - це бінарні комбінації з нулів та одиниць. Тобто електронний текст за своєю основою спирається на принципово іншу, машинну мову

При аналізі наративів глобальної мережі необхідно враховувати, що електронний постгутенбергівський текст має принципово іншу знакову основу, ніж друкований гутенбергівський, що вказує на їхню нетотожність.

Гіпертекст докорінно змінює спосіб побудови текстового простору - на зміну одномірному тексту приходить багатовимірний. У феномені глобальної інформаційної мережі, створеної на основі гіпертекстової технології, - інтертекстуальна тканина, серія текстів, які перетинаються з іншими текстами, продукують нові тексти.

Слід зауважити, що серед багатьох переваг гіпертексту одна очевидна - гіпертекст свідомо неагресивний. Надаючи нові величезні можливості для розширення творчості, він одночасно, нічого не відкидає та не спростовує, він не входить у протиріччя з уже існуючими традиціями та методами, вбираючи в себе як окремі випадок, так і загальні смисли, розвиває багато старих ідей. Якісна трансформація самої природи тексту вказує на розмиття світогляду модерну та стає втіленням постмодерністського світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Жан-Франсуа Лиотар ; [пер. с фр. Н. А. Шматко]. - М. : Институт экспериментальной социологии, СПб. : Алетейя, 1998. - С. 14.

2. Бодрийяр Ж. Система вещей / Жан Бодрийяр ; [пер. с фр. С. Зенкина]. - М. : Рудомино, 2001. - С. 64.

3. Bush W. As we may think [Електронний ресурс] / W. Bush / Life Magazine 9-10-1945. - Режим доступу : [http://worrydream.com/refs/Bush%20-%20As%20We%20May%20Think%20\(Life%20Magazine%209-10-1945\).pdf](http://worrydream.com/refs/Bush%20-%20As%20We%20May%20Think%20(Life%20Magazine%209-10-1945).pdf).

4. Гипертекст. Определение понятия [Електронний ресурс] / Оптимальные коммуникации (Эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связности РГГУ). - Режим доступу : <http://jarki.ru/wpress/2011/02/16/1872/>.

5. Nelson T. Literary machines / T. Nelson. - Sausalito, CA : Mindful Press, 1993.

6. Vassar Miscellany News, February 3, 1965, Prof. Nelson Talk Analyzes P.R.I.D.E. by Lauren Wedeles [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://faculty.vassar.edu/mijoyce/MiscNews_Feb65.html.

7. Эпштейн В. Л. Гипертекст - новая парадигма информатики / В. Л. Эпштейн // Автоматика и Телемеханика. - 1991. - № 11. - С. 3-16.

8. Білецький В. С. Глобалізм як явище сучасного світу і його вплив на трансформацію особистості (соціально-філософський аспект) / В. С. Білецький, В. В. Білецький // Донецьк. вісн. наук. т-ва ім. Шевченка. - Донецьк, 2004. - Т. 5. - С. 46-52.

9. Просалова В. А. Интертекстуальность художного текста: текстотвірний і рецептивний аспекти : [монографія] / В. А. Просалова, О. С. Бердник. - Донецьк : Норд-Прес, 2010. - 152 с.

10. Маклюэн Маршалл. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры (The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man) / Маршалл Маклюэн ; [пер. с англ. А. Юдина]. - К. : Ника-центр, 2003. - С. 110.

11. Эко У. Под Сетью (интервью с Л. Маршаллом) [Електронний ресурс] / У. Эко // Искусство кино. - М., 1997. - № 9. - С. 136. - Режим доступу : <http://lib.ru/UMBEKO/kinowed97.txt>.

12. Кузнецов М. М. Виртуальная реальность: взгляд с точки зрения философа / М. М. Кузнецов // Виртуальная реальность: Философские и психологические аспекты. - М., 1997. - С. 87.

13. Керимов Т. Х. Номадология / Т. Х. Керимов // Современный философский словарь ; [под общ. ред. В. Е. Кемерова]. - [2-е изд., испр. и доп.]. - М. : Панпринт, 1998. - С. 571.

14. Белозерова Н. Н. Теория гипертекста: кажущееся противоречие / Н. Н. Белозерова // Вестник ТюмГУ. - 2000. - № 4. - С. 65.

15. Интертекст, Википедия, Свободная энциклопедия [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Интертекст>.

16. Kristeva J. Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman / J. Kristeva // Critique. - 1967. - 239. - Avril.

17. Kristeva J. Une poétique ruinée / J. Kristeva // Bakhtine M. La poétique de Dostoïevski / M. Bakhtine. - Paris, Seuil, 1970.

18. Kristeva J. Semeiotikē. Recherches pour une sémanalyse / J. Kristeva. - Paris, Seuil, 1969.

19. Kristeva J. Le texte du roman / J. Kristeva. - La Haye, Mouton, 1970.

20. Визель М. Последние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста [Електронний ресурс] / М. Визель. - Режим доступу : <http://www.netslova.ru/viesel/viesel.htm#04>.

21. Карымова М. Г. Гипертекст в философии постмодернизма / М. Г. Карымова // Вестник ТюмГУ. - 2002. - С. 64-69.

22. Electronic labyrinth, Hypertext [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www2.iath.virginia.edu/elab/hf0037.html>.

23. Hassan Ihab. Making sense: the Trial of postmodern discourse / Ihab Hassan // New literary history. - Vol. 18. - № 2. - 1987. - Pp. 437-446. DOI: 10.2307/468739.

Красноперов Петр,

аспирант,

Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина

ФЕНОМЕН ГИПЕРТЕКСТА В ИНТЕРНЕТЕ И ФИЛОСОФИЯ ПОСТМОДЕРНИЗМА

Статья содержит анализ определений феномена гипертекста в Интернете с точки зрения философии постмодернизма. Описаны явления гипертекста как нелинейной формы компьютерного и литературного текстов, его структурные единицы и основные аспекты организации гипертекста. Дана характеристика гипертекста как постмодернистского феномена и приведены основные мировоззренческие установки постмодерна, присутствующие в гипертексте, - плюрализм, децентрация, фрагментарность, интертекстуальность.

Ключевые слова: гипертекст; гиперсвязи; гиперссылки; компьютерный дискурс; семантический узел; сеть Интернет; виртуальное сознание Интернет; постмодерн.

Krasnopyorov Petro,

postgraduate, Kharkiv National V.N. Karazin University

THE PHENOMENON OF HYPERTEXT IN INTERNET AND PHILOSOPHY OF POSTMODERNISM

The article contains general definition of the phenomenon of hypertext and the Internet in a virtual consciousness philosophy of post-modernism. Describes the phenomenon of hypertext as nonlinear forms of computer and literary texts, its structural units and the main aspects of the organization of hypertext.

The article contains the detailed analysis of publications on the issue of hypertext and the history of investigation of this problem.

The specific features which allow defining of hypertext as the brand new phenomenon are analyzed in the article. Among them we can mention the following points:

- Hypertext is constantly updateable, amendable, editable;
- Hypertext has neither any set beginning or the end nor any hierarchical structure;
- Hypertext has decentralized nature;

- The specific features of hypertext are manifested in text transformations. If an "ordinary" text has linear character, and one can move in its "area" only in the directions limited by one and the same space, then rhizomorphic hypertext opens new "transverse" changes in the text Universe. The way of organizing of text in Internet corresponds to the major ideas of "nomadology" and "Rhizome" developed by Gilles Deleuze and Félix Guattari in their *Capitalism and Schizophrenia (1972-1980)* project.

Postmodernist electronic hypertext is a phenomenon by its nature opposite to modernist printed text. This allows us to consider hypertext as one of the features of coming of "post- Gutenberg era".

Hypertext fundamentally changes the way of construction of text environment - to replace the one-dimensional text comes multi-dimensional. In the phenomenon of the global information network, created on the basis of hypertext technology, - intertextual fiber, series of texts, which intercross with other texts, produce new texts.

In conclusions of the article - the characterization of hypertext as postmodernist phenomenon is given and the major views of postmodernism which are represented in hypertext - plurality, decentration, fragmentariness, intertextuality - are provided.

Keywords: Hypertext; hyperlinks; computer discourse; semantic unit; Internet; Virtual consciousness of the Internet; postmodernity.

REFERENCES

1. Lyotard, J.F.(1998), *The Postmodern Condition ("Sostoyanie postmoderna")*, Institute of experimental sociology, Moscow, Aleteya, Saint-Petersburg, p.14 (rus, translation from French)
2. Baudrillard, J. (2001), *The System of Objects ("Systema Veshchey")*, Moscow, Rudomino, p.64 (rus, translation from French)
3. Bush, Vannevar (1945), *As we may think*, available at: [http://worrydream.com/refs/Bush%20-%20As%20We%20May%20Think%20\(Life%20Magazine%209-10-1945\).pdf](http://worrydream.com/refs/Bush%20-%20As%20We%20May%20Think%20(Life%20Magazine%209-10-1945).pdf)
4. Hypertext. Definition of the concept (2011), *Optimal communications (The epistemic resource of the Academy of Media Industry and the Department of Theory and Practice of Social Connectivity of the RSUH)*, available at: <http://jarki.ru/wpress/2011/02/16/1872/>
5. Nelson, T. (1993), *Literary machines*, CA: Mindful Press, Sausalito (eng).
6. VASSAR MISCELLANY NEWS (February 3, 1965), Prof. Nelson Talk Analyzes P.R.I.D.E. by Lauren Wedeles, available at: http://faculty.vassar.edu/mijoyce/MiscNews_Feb65.html
7. Epstein, V.L. (1991), Hypertext is a new paradigm of informatics, *Automation and Telemechanics*. № 11. pp. 3-16 (rus).
8. Beletsky, V. S. & Biletsky, V. V. (2004), Globalism as a phenomenon of the modern world and its influence on the transformation of the individual (socio-philosophical aspect), *Donetsk Scientific Journal of the Scientific Society*. Shevchenko, Vol. 5. Donetsk, pp. 46-52 (ukr).
9. Prosalova, V.A. & Berdnik, O.S. (2010), Intertextuality of artistic text: textural and receptive aspects, *Nord-Press*, Donetsk, 152 p. (ukr).
10. Marshall, McLuhan (2003), *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, Kiev, Nika-center, p. 110 (rus).
11. Eco, Umberto (1997). Under Network (interview with Lee Marshall), *Art of Cinema*, Moscow, 1997, 9, p.136, available at: <http://lib.ru/UMBEKO/kinowed97.txt> (rus).

12. Kuznetsov, M. (1997), *Virtual reality: sight from the viewpoint of Philosopher*, *Virtual reality: Philosophic and psychological aspects*, Moscow, p.87 (rus)
13. Kerimov, T. (1998), *Nomadology, Modern philosophic vocabulary*, in Kemerova V.E. (Ed.), 2nd edition, Moscow, Panprint, p.571 (rus)
14. Belozerova, N. (2000), *Theory of hypertext: illusory contradiction*, *Tyumen State University Bulletin*, 4, p. 65 (rus)
15. *Intertext*, available at: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Интертекст/> (rus)
16. Kristeva, J. (1967), *Bakhtine, Le mot, le dialogue et le roman*, *Critique*, 239, avril 1967 (fr)
17. Kristeva, J. (1970), *Une poétique ruinée, La poétique de Dostoïevski*. Paris, Seuil (fr)
18. Kristeva, J. (1969), *Sémiotike. Recherches pour une sémanalyse*. Paris, Seuil (fr)
19. Kristeva, J. (1970), *Le texte du roman*, La Haye, Mouton (fr)
20. Vizel, M., *The last novels of Italo Calvino as the examples of hypertext, part "Hypertextuality and post-modernity"* available at: <http://www.netslova.ru/viesel/viesel.htm#o4/>
21. Karymova, M. (2002), *Hypertext in Philosophy of Postmodernism*, *Bulletin of Tyumen State University*, pp. 64-69 (rus)
22. *Electronic labyrinth*, available at: <http://www2.iath.virginia.edu/elab/hf10037.html>
23. Hassan, Ihab (1987), *Making sense: the triumph of postmodern discourse*, *New literary history*, vol. 18, №2, pp. 445-446. DOI: 10.2307/468739.

© Краснопоров Петро
Надійшла до редакції 02.06.2017

УДК 130.2(091)

ЛЕВИЦЬКИЙ ВІКТОР,

кандидат філософських наук, директор

Українського інституту стратегій глобального розвитку і адаптації

СУБ'ЄКТ ЯК СУБСТАНЦІЯ. ГЕГЕЛЬ ЯК ПРОРОК МОДЕРНУ. ТРИ СПОСОБИ РОЗУМІННЯ СУБСТАНЦІЙНОСТІ СУБ'ЄКТА В ГЕГЕЛІВСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА ІМАНЕНТИЗАЦІЯ РЕАЛЬНОСТІ В НОВІТНІЙ ФІЛОСОФІЇ

У статті йдеться про інтерпретації гегелівської філософської системи у філософії ХХ століття. Автор виходить з того, що модерну соціальну реальність можна розглядати як наслідок філософської рефлексії щодо питань, які в домодерні часи були самозрозумілими та рефлексії не потребували. Разом із тим, самі зразки модерної рефлексії стали канонами, що потребував власного витлумачення. З огляду на це показано, як у різних інтерпретаційних традиціях філософії Гегеля розумілися (конструювалися) суб'єкт-об'єктні відносини та як це вплинуло на легітимацію нової форми соціальної реальності, що зветься Модерном. Виділено три мейнстримні інтерпретативні напрями - антропологічний, онтологічний і теологічний, - кожен з яких має під собою ґрунтовний аналіз філософії Гегеля, цитати на підтвердження, але відображає лише одну з філософських ліній, що походять з філософії Гегеля та утворюють сучасний тип філософування.

Ключові слова: суб'єкт; Гегель; філософування; Модерн; антропология; теология; онтология.

*Запізно ми, приятелю, приходимо.
Хоч Боги живуть, Та живуть вони у нас над головами,
у іншому світі.
Ф. Гельдерлін [1]*

Постановка проблеми. Винесені в епіграф рядки з відомої елегії Ф. Гельдерліна "Хліб та вино" просякнуті тугою, сумом за незворотньо втраченими часами, коли люди та боги жили поряд, поділяючи єдиний ареал існування, епохами, які вже ніколи не повторяться знову. Геніальний митець, що тонко та безпомилково відчу-

вав дух доби, жаліється на втрату чогось важливого, навіть невід'ємного, може, навіть сакрального і декількома рядками нижче запитує: "Навіщо зараз поети потрібні?" [1] і знову погляд його спрямований у минуле. У наступному ж сторіччі інший видатний німець так підсумує це почуття: "Слова "Бог мертвий" означають: надчуттєвий світ втратив свою дієву силу... Настав кінець метафізиці - для Ніцше це вся західна філософія, зрозуміла як платонізм" [2, с. 174]. Проте і в цих доленосних для всього ХХ сторіччя словах Ф. Ніцше також не багато урочистості.